

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande (SOU 2025:19)

Inledning

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) är positiv till stora delar av utredningens förslag och bedömningar. Ambitionen med en samlad, mer balanserad och tydlig läroplan för de obligatoriska skolformerna är välkommen och välbehövlig. Läroplaner som kan möta elevers olika förutsättningar är nödvändiga om skolan ska lyckas i sitt uppdrag. SPSM välkomnar därför att utredningen lämnar förslag om att kursplanerna bättre ska anpassas till elevers olika kognitiva förutsättningar.

Övergripande synpunkter

Elever med funktionsnedsättning missgynnas i dag i flera avseenden inom skolväsendet och har en sämre hälsa,¹ samt utsätts för kränkande behandling i större utsträckning än andra elever.² Utredningen lyfter exempelvis Diskrimineringsombudsmannens rapport som har visar att elever med olika funktionsnedsättningar löper högre risk att utsättas för diskriminering i skolan.³ SPSM menar att utredningens förslag 4.2, 4.3 och 8.2 behöver bearbetas ytterligare för att säkerställa att rättigheter inom utbildningen för elever med funktionsnedsättning stärks och inte inskränks.

Inkluderande utbildning är en rättighet enligt barnkonventionen och konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.⁴ Alla elever har rätt till delaktighet i en tillgänglig och inkluderande

¹ Statistiska centralbyrån, 2024. Levnadsförhållanden för barn med funktionsnedsättning. (2024:6)

² Friends (2022) Friendsrapporten 2022. Tio år av barnens röster.

³ Diskrimineringsombudsmannen (2023). Diskriminering som har samband med funktionsnedsättning i skolan - en kortanalys av anmälningar.

⁴ FN:s konvention om barnets rättigheter artiklarna 23, 28 och 29 samt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning artikel 24.

utbildningsverksamhet.⁵ SPSM menar att det finns en otydlighet och en sammanblandning i utredningen när det gäller i begreppen individualisering, differentiering och anpassning. I stället för att fokusera på att eleven ska få en tillgänglig undervisning där anpassningar och stöd ger förutsättningar, förskjuts fokus mot att betona skolans mandat och ansvar och där eleven själv ska tillgodogöra sig undervisningens innehåll. SPSM oroas av vad de förslag som syftar till att minska kraven på individualisering och anpassning i undervisningen kan innebära för elever med funktionsnedsättning och andra särskilt sårbara grupper. Utredningens motiv att tona ner skrivningar om elevers rättigheter och att förflytta innehåll från inledande delarna till vissa ämnen och kursplaner är begripliga, men inte oproblematiska.

Utredningens resonemang kring överanpassning är problematiskt och missvisande, då verkligheten för många elever i behov av stöd idag är att de inte får de stödinsatser som de har behov av.⁶

SPSM vill slutligen instämma i vikten av vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, och samtidigt betona att forskning i stor utsträckning saknas inom flera områden när det gäller elever med funktionsnedsättning.

Synpunkter på förslag och bedömningar

3.2 Förslag om en ny läroplanshelhet för de obligatoriska skolformerna

SPSM tillstyrker förslaget i huvudsak.

En tydligare struktur med inledande delar, en sammanhållen kurs- och timplan samt betygs- och bedömningskriterier kan bidra till ökad tydlighet och likvärdighet i utbildningen. Att grundläggande kunskaper och färdigheter betonas, bör generellt gynna elever med funktionsnedsättning. En tydligare kunskapsinriktning, riktlinjer för undervisningen och

⁵ Enligt FN:s kommitté för barnets rättigheter bör artikel 23.1 ses som huvudprincip vid genomförandet av barnkonventionen för barn med funktionsnedsättning, och det centrala budskapet i denna punkt är enligt kommittén att ett barn med funktionsnedsättning bör inkluderas i samhället. Åtgärder som vidtas för att genomföra rättigheterna i konventionen för barn med funktionsnedsättning, exempelvis när det gäller utbildning och hälsa, bör enligt kommittén uttryckligen eftersträva en maximal inkludering av dessa barn i samhället, se CRC/C/GC/9 p. 11.

⁶ Skolverket 2025 Attityder till skolan; Skolinspektionen rapport 2024:8 En granskning av skolornas arbete med extra anpassningar och särskilt stöd i de obligatoriska skolformerna och i fritidshemmet.

anpassning i kursplanerna till elevernas kognitiva utveckling skapar bättre förutsättningar för en tillgänglig utbildning för alla elever.

Att kursplanerna ska ge lärare stöd genom undervisningsstrategier som baseras på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet är enligt SPSM bra. Undervisningsstrategierna behöver inkludera stöd och vägledning när gäller *hur* undervisningen kan anpassas och tillgängliggöras i såväl *planering* som *genomförande* och *bedömning*, för att möta behov hos elever med funktionsnedsättning samt elever i behov av stödinsatser. SPSM bidrar gärna med kompetens i arbetet så att undervisningsstrategierna ger ett ändamålsenligt stöd för att tillgängliggöra undervisningen i olika kursplaner.

3.2 Bedömningar om stödjande material

SPSM delar utredningens bedömningar.

SPSM bidrar gärna i utformandet av riktlinjer för undervisningens genomförande och undervisningsstrategier samt stöd- och kommentarmaterial. Detta för att bidra med specialpedagogiska perspektiv och exempel på god undervisning utifrån myndighetens kunskap om konsekvenser som en funktionsnedsättning eller olika kognitiva förutsättningar kan innebära för lärandet.

3.3 Förslag om att regeringen ska besluta om kursplanerna i sin helhet för de obligatoriska skolformerna

SPSM tillstyrker förslaget.

Det är positivt att en aktör får ett helhetsansvar för kursplanerna, inklusive betygs- och bedömningskriterier.

4.2 Förslag för att minska kraven på individualisering och anpassning samt stärka lärarnas roll

SPSM avstyrker förslaget i huvudsak.

SPSM har inga invändningar mot den föreslagna definitionen av undervisning (1 kap. 3 §) eller att det ska framgå att utbildningen inom skolväsendet har till syfte att förmedla och förankra kunskaper och värden hos barn och elever (1 kap. 4 §).

SPSM menar att det är problematiskt att utredningen föreslår förändringar i skollagens syftesparagraf som tonar ner betydelsen av elevers olika behov i lärandet. Inkluderande utbildning är en mänsklig rättighet. För att denna

rättighet ska kunna förverkligas krävs att utbildningen utformas med hänsyn till varje barns och elevs individuella förutsättningar och behov.⁷ Det är en så grundläggande princip för hela skolväsendet att den fortsatt bör lyftas fram i skollagens inledande kapitel.

Den hänvisning som utredningen gör till bestämmelser i 3 kap. 2 § är inte tillräcklig, eftersom dessa enbart relaterar till elevernas lärande och personliga utveckling, och inte tydliggör att utbildningen som helhet ska anpassas efter elevernas behov. SPSM ser därför att det är angeläget att denna princip kvarstår i 1 kap. eftersom hänsyn till barns och elevers behov är en grundpelare för likvärdig utbildning och som direkt relaterar till diskrimineringslagen genom:

- Att skolor ska arbeta med aktiva åtgärder för att motverka diskriminering.⁸
- Att skolor inte får utsätta elever med funktionsnedsättning för diskriminering, däribland bristande tillgänglighet.⁹

En tydlig skrivning om hänsyn till barns och elevers olika behov är enligt SPSM nödvändig utifrån skolans kompensatoriska uppdrag och för att säkerställa att skolväsendet arbetar systematiskt för en tillgänglig och inkluderande utbildning. Om regeringen väljer att gå vidare med förslaget i denna del bör meningen "I utbildningen ska hänsyn tas till barn och elevers olika behov" åtminstone flyttas över till 3 kap. 2 § skollagen, och inte som nu föreslås, utgå, även om det då skulle kunna innebära en förskjutning i relation till dess betydelse genom en plats i skollagens inledande kapitel.

Individualisering och anpassning kopplat till definitionen av undervisningen

SPSM har ingen invändning mot definitionen av undervisning, men vill kommentera användningen av begreppen individualisering och differentiering kopplat till undervisningen.

Utredningens ambition är att tydliggöra att normen för undervisning är att den sker i grupp och bestäms och leds av en lärare. SPSM delar den

⁷ European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2019. Preventing School Failure: A Review of the Literature. (G. Squires and A. Kefallinou, eds.). Odense, Denmark

⁸ 3 kap. 2-3 §§ och 16 § diskrimineringslagen (2008:567).

⁹ 1 kap. 4 § och 2 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567).

ambitionen och anser att det inte finns några motsättningar mellan att undervisning sker i grupp och leds av läraren och att undervisningen samtidigt individualiseras. Att anpassa undervisningen efter elevernas behov betyder inte att varje elev ska ha en egen planering eller unika uppgifter. Differentierad undervisning handlar om att skapa variation inom en gemensam undervisning, så att alla elever kan delta och utvecklas. Individualisering i syfte att tillgängliggöra och differentiera undervisningen är grundläggande för att elever med funktionsnedsättning som har behov av anpassningar, ska få rätt förutsättningar i lärandet.

SPSM ser en risk att utredningens resonemang och uttryck kan leda till att fler elever får särskiljande åtgärder, i stället för att lärare utvecklar en undervisning med hög kvalitet. SPSM vill samtidigt betona vikten av att lärare behöver få tillräckliga förutsättningar i form av olika stöd och resurser för att kunna utveckla en sådan undervisning.

Stödundervisning

SPSM avstyrker den del av förslaget som rör stödundervisning.

Utredningen har valt att lägga fram förslag om ändringar i skollagens tredje kapitel om extra anpassningar och särskilt stöd (avsnitt 4.2.3 och 11.4.2). SPSM menar att det inte gjorts en fördjupad analys av vilka risker och konsekvenser som det kan innebära för elever med funktionsnedsättning och att förslaget om stödundervisning i denna utredning är bristfälligt underbyggd. Det finns dessutom en annan utredning *Förbättrat stöd i skolan* (SOU 2025:44) som haft i uppdrag att utreda just denna fråga, varför det vore lämpligt att inte föregå den utredningens förslag och bedömningar. SPSM väljer därför att avstå från att ytterligare kommentera denna del av förslaget och hänvisar till myndighetens kommande remissvar gällande det remitterade av betänkandet *Förbättrat stöd i skolan* (SOU 2025:44).

4.3 Förslag om inledande delar i nya läroplaner för de obligatoriska skolformerna

SPSM tillstyrker förslaget i den del det gäller principerna och strukturen, men avstyrker de delar där diskrimineringsperspektivet och centrala skrivningar när det gäller sexualitet, samlevnad och relationer samt digitalisering tonas ner eller tas bort och flyttas till vissa kursplaner.

Det är i grunden positivt att en ny struktur för läroplanen föreslås, men SPSM saknar skrivningar om elevers olika förutsättningar och behov, som

är viktiga för en tillgänglig och inkluderande utbildning och en del av skolans kompensatoriska uppdrag. FN:s barnrättskommitté uttrycker oro över att barn med funktionsnedsättning i Sverige inte har likvärdig tillgång till kvalitativ och inkluderande utbildning och rekommenderar Sverige att säkerställa en tillgänglig, inkluderande och icke-diskriminerande utbildning för barn med funktionsnedsättning.¹⁰ SPSM menar att det är en aspekt av likvärdighet som förbises i förslaget till de inledande delarna och som riskerar osynliggöra skolans ansvar för dessa frågor.

Värdegrunden och skolans ansvar

SPSM avstyrker förslaget om de inledande delar där diskrimineringsperspektivet i skolans värdegrundsuppdrag har tonats ned. Denna nedtoning riskerar att försvaga skolans arbete med likabehandling, trygghet och elevers rättigheter. DO menar att elever med olika funktionsnedsättningar löper hög risk att utsättas för diskriminering i skolan.¹¹ SPSM anser därför att diskriminering behöver framgå tydligt i läroplanens värdegrund. SPSM menar att formuleringarna om skolans ansvar att aktivt motverka diskriminering och intolerans i dagens läroplaner också bör finnas med i den nya läroplanens inledande delar.

Utredningen föreslår att sexualitet, samlevnad och relationer och digital kompetens, lyfts bort från de inledande delarna och i stället ska skrivas fram i vissa kursplaner.

SPSM menar att det är särskilt viktigt för elever med funktionsnedsättning att skolan lyfter kunskapsområdet sexualitet, samlevnad och relationer genomgående i utbildningen. Att sänka ambitionsnivåerna avseende detta kunskapsområde riskerar att påverka redan sårbara elevgrupper negativt, exempelvis elever med intellektuell funktionsnedsättning.¹²

Ett nedtonat fokus på digital kompetens riskerar att förstärka ojämlikhet, diskriminering och digitalt utanförskap, vilket särskilt riskerar att drabba

¹⁰ FN:s kommitté för barnets rättigheter (2023). Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport.

¹¹ Diskrimineringsombudsmannen (2023). Diskriminering som har samband med funktionsnedsättning i skolan - en kortanalys av anmälningar.

¹² MFD (2025) Särskild sårbarhet, särskilt ansvar.

elever med funktionsnedsättning och som i förlängningen riskerar att leda till ett livslångt utanförskap och en minskad autonomi.

SPSM menar också att det finns behov av att förstärka vissa skrivningar och föreslår därför följande ändringar i förslaget till läroplan:

*s. 95 Skolan ska verka för att alla elever så långt som möjligt ska kunna delta i den ordinarie undervisningen. I utbildningen ska det även tas **hänsyn till** elevernas bakgrund, **funktionsförmåga**, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper så att alla kan utvecklas så långt som möjligt. Skolan har ett särskilt ansvar för att stödja elever som av olika anledningar möter svårigheter i sin skolgång.*

*s. 97 Läraren ska [...] välja strategier och undervisningsmetoder **som möter elevers olika förutsättningar**, i enlighet med vetenskaplig grund och utifrån beprövad erfarenhet samt anpassa dem till lokala förutsättningar utifrån sitt professionella omdöme*

4.3 Bedömningar om nödvändiga anpassningar för de andra obligatoriska skolformerna

SPSM delar utredningens bedömningar, men har följande kommentarer.

Myndigheten ser ett behov av att anpassningar i läroplanerna sker i nära dialog med SPSM, som är huvudman för specialskolan, respektive representanter för anpassade grundskolan för att säkerställa att innehållet i kursplanerna utformas utifrån elevernas behov och förutsättningar och är relevant och ändamålsenligt i respektive skolform.

5.2 Förslag om principer och riktlinjer för nya kursplaner för de obligatoriska skolformerna

SPSM tillstyrker förslaget, med en kommentar.

Principer som ska ligga till grund för de nya kursplanerna

Det är särskilt positivt att kursplanerna lyfter fram grundläggande kunskaper, en tydlig kunskapsprogression och anpassning till elevers kognitiva förmågor. För elever med funktionsnedsättning kan exempelvis stödstrukturer och visuellt stöd vara särskilt viktigt för att kunna fokusera på relevanta delar av undervisningen. SPSM menar också att det är bra att kursplanerna stödjer lärare i att prioritera centrala delar i respektive ämne. Tydliga mål och ämnesförankrad progression kan stärka undervisningen

kvalitet, främja likvärdighet och minska risken för individuella och lokala tolkningar. SPSM ser mycket positivt på att undervisningen kommer att betonas framför bedömning och betygsättning.

SPSM menar att begreppet *förhållningssätt* kan vara svårt att förstå och bedöma. Det kan medföra en risk för godtycklighet i tolkningen, men också i hur begreppet kan differentieras i relation till kunskaper och färdigheter inom olika ämnen och stadier.

Riktlinjer som ska styra arbetet med att ta fram nya kursplaner

SPSM menar att de ämnesspecifika instruktionerna behöver innehålla vägledning om hur undervisningen kan tillgängliggöras. Myndigheten instämmer i vikten av att olika personalkategorier involveras i framtagandet och vill särskilt framhålla behovet av att inkludera specialpedagogisk expertis. Det är viktigt för att kursplanerna ska bli ändamålsenliga för alla elevgrupper. SPSM ser vidare positivt på att utprövningar görs för att säkra kvalitet och främja förutsättningar för alla elever ska få goda förutsättningar i undervisningen. Lärare från anpassad grundskola, specialskola och sameskola behöver inkluderas i detta arbete samt forskare med expertis inom specialpedagogik.

Det är positivt att kursplanearbetet föreslås följas upp löpande, och SPSM vill understryka vikten av att uppföljningen omfattar hur kursplanerna fungerar för elever med funktionsnedsättning.

5.3 Förslag om ändringar i skollagen och skolförordningen när det gäller betygssättning

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM menar att det är angeläget att undantagsbestämmelsen kvarstår för att elever med funktionsnedsättning ska ha likvärdiga möjligheter i utbildningen. SPSM ser att det finns flera utmaningar i tillämpningen av bestämmelsen när fokus skiftar från "uppfylla" till "tillgodogöra sig" kunskaper. Det behöver bli tydligt vad som utgör "enstaka delar av mål och innehåll" jämfört med tidigare, som har innefattat enstaka delar av mer specifikt formulerade betygskriterier.

SPSM bidrar gärna med kunskap i utvecklingen av nya stödmaterial inom dessa områden, då det är vanliga frågor inom myndighetens

rådgivningsverksamhet. Det är också viktigt att följa upp hur tillämpningen fungerar och att skolmyndigheterna kan erbjuda stöd i tillämpningen.

5.4 Förslag om en ny struktur för kursplanerna för de obligatoriska skolformerna

SPSM tillstyrker förslaget.

En tydlig beskrivning av ämnets syfte och hur ämnet bidrar till skolans övergripande mål är enligt SPSM positivt. Det är viktigt att målen och innehåll är konkret och tydligt samt att de, som utredningen föreslår, provas ut av lärare och forskare för att hamna på rätt nivå. Att en sammantagen bedömning ska göras för samtliga betygssteg, kan vara positivt för elever med ojämna kunskapsprofiler. Bedömningskriterierna behöver utformas på ett sätt så att elever med olika funktionsnedsättningar får förutsättningar att visa sina kunskaper. Det kan enligt SPSM vara helt avgörande för en elev ska få en rättvis bedömning.

Det är också välkommet att utredningen lyfter fram att de förändringar som föreslås behöver följas upp för att se ”om och hur utfallet påverkas men även för att kunna göra korrigeringar i kursplanerna om det behövs.” (s. 323).

SPSM menar att undervisningsstrategier behöver innefatta specialpedagogiska perspektiv och utgöra ett stöd för att tillgängliggöra och differentiera undervisningen. Utredningen lyfter att det kan finnas skillnader i forskningsläge mellan de olika skolformerna, vilket är en bild som SPSM delar. Myndigheten vill därför lyfta vikten av beprövad erfarenhet inom de områden, ämnen och elevgrupper och där det är brist på forskning. Lärares beprövade erfarenhet och professionella handlingsutrymme behöver beaktas vid framtagandet, för att lärare inte ska begränsas i planeringen och genomförandet av undervisningen.

Specialskolan

I specialskolan finns även behov av anpassade kursplaner, precis som idag. För elever vid regionala specialskolor, som får tvåspråkig undervisning i teckenspråkig miljö är det av stor vikt att det finns särskilda kursplaner i svenska, svenskt teckenspråk, moderna språk, engelska samt rörelse och drama likt idag. Även kursplaner i svenska som andraspråk behöver tas

fram, vilket SPSM även framfört i remissvaret till På språklig grund (SOU 2025:9).¹³

För elever i specialskolan med grav språkstörning är det viktigt att kursplanen i svenska är tillämpbar och beaktar de förutsättningar som följer av grav språkstörning. Undervisningsstrategierna behöver ge utrymme för att arbeta både enskilt och integrerat med avkodning och läsförståelse. Att arbeta integrerat med dessa förmågor är mycket kognitivt krävande utifrån de konsekvenser som en grav språkstörning medför och kan leda till överbelastning som riskerar att försvåra lärandet. Det behöver således finnas en balans mellan mål, bedömningskriterier, undervisningsstrategier samt tillhörande timplan.

SPSM bör finnas med i det fortsatta arbetet med att säkerställa att kursplanestrukturen blir ett användbart verktyg och för att bidra till en tillgänglig och likvärdig undervisning, i alla skolformer.

6.2 Förslag för att åstadkomma balans mellan teori och praktik i de praktisk-estetiska ämnena

SPSM tillstyrker förslaget

Praktisk-estetiska ämnen har ofta en särskild betydelse för många elever, då lärandet ofta ger andra förutsättningar och möjligheter att även utveckla exempelvis kreativa och sociala förmågor samt främja samarbete.

Praktiskt kunnande ställer ofta högre krav på fysiska, motoriska och perceptuella förmågor men också på samarbetsförmåga och att tolka och förstå oskrivna regler. Det innebär ofta ökat behov hos lärare, av kunskap om vilka konsekvenser som olika funktionsnedsättningar kan innebära för lärandet i dessa ämnen. SPSM menar att det är av största vikt att undervisningsstrategier inom dessa ämnen därför tydligt inkluderar tillgänglighets- och delaktighetsaspekter.

Idrott och hälsa

Inom ämnet idrott och hälsa blir ofta kroppsliga förutsättningar tydligt exponerade och tävlingsmoment ger olikvärdiga förutsättningar, enligt Skolinspektionens granskning.¹⁴ Skolforskningsinstitutet och SPSM har

¹³ <https://www.spsm.se/globalassets/remisser-och-remissvar/remissvar-2025/spsm-remissvar-pa-spraklig-grund-sou-2025.9-dnr-1sty-2025.249.pdf>

¹⁴ Skolinspektionen 2018, Kvalitetsgranskning av ämnet idrott och hälsa i årskurs 7–9.

särskilt uppmärksammat ett behov av att sammanställa forskning som kan vara till stöd för lärare för att tillgängliggöra undervisningen i ämnet idrott och hälsa, utifrån utmaningar när det gäller elevers delaktighet, utveckling och lärande.¹⁵ SPSM vill därför kommentera utredningens bedömning om risken att elever som är ”duktiga” i sport missgynnas. Såväl Skolinspektionens granskningar som forskning visar tydligt på det motsatta. Elever som är idrottsaktiva på fritiden gynnas i hög grad i ämnet. I Varje rörelse räknas (SOU 2023:29),¹⁶ synliggörs detta och utredningen lämnade därför förslag som syftade till att skapa mer likvärdiga villkor inom ämnet idrott och hälsa.

7.5 Förslag om hur läsning ska förstärkas i läroplanerna för de obligatoriska skolformerna

SPSM tillstyrker förslaget med följande kommentar.

SPSM ser positivt på undervisningsstrategier som stöd till lärare om vad som främjar läsutveckling på vetenskaplig grund och anser att det är bra att betydelsen av explicit undervisning betonas. SPSM är positiv till att phonics generellt ligger till grund för läs- och skrivinlärning i de tidiga åren, och instämmer i att mål och innehåll bör vara tydligt formulerade. Samtidigt bör det också framgå att elever som fortsatt behöver phonics-baserad undervisning i årskurserna 5–7 också ska ha rätt att få det. SPSM instämmer vidare i vikten av ett ökat fokus på tidiga stödinsatser, systematik, vetenskaplig grund och tillgång till beprövade metoder. Myndigheten vill dock betona att phonics-metoden inte ska framhållas som den enda lösningen, exempelvis för specialskolans elever som är döva.

SPSM instämmer i att ”lyssningsläsning” aldrig får ersätta evidensbaserad läsundervisning. Tidiga, strukturerade insatser i avkodning och språkförståelse är avgörande för elevernas möjligheter att utveckla läskunnighet. Samtidigt kan assisterande lärverktyg med möjligheten att lyssna på text vara nödvändiga för elever med specifika läs- och skrivsvårigheter/dyslexi eller synnedsättning, för att de ska kunna ta till sig undervisningen och annat ämnesinnehåll på likvärdiga villkor. Vid avkodningssvårigheter finns det en risk för att elever inte möter en

¹⁵ Skolforskningsinstitutet. En tillgänglig lärmiljö för alla i ämnet idrott och hälsa – med fokus på socialt samspel. Systematisk översikt 2020:02.

¹⁶ Varje rörelse räknas – hur skapar vi ett samhälle som främjar fysisk aktivitet? (SOU 2023:29).

tillräcklig mängd text för att utveckla sin språkförståelse. Att ta till sig text på olika sätt kan kompensera och stödja eleven att både underhålla och utveckla en god språkförståelse trots sina avkodningssvårigheter. Assisterande lärverktyg kan stödja både avkodning¹⁷, läsförståelse och skrivutveckling¹⁸.

Det är också viktigt att uppmärksamma de elever som lätt tillgodogör sig läs- och skrivinlärning eller som kan läsa när de börjar skolan. Elever behöver få en undervisning som är anpassad till sin kunskapsutveckling, vilket kan vara avgörande för elevens motivation och en viktig faktor för att motverka skolfrånvaro.

Specialskolan

För specialskolans elever som är döva eller som har hörselnedsättning sker läs- och skrivutvecklingen på ett annat sätt än för barn som hör. För att utveckla fonologisk medvetenhet, läsförmåga och sitt ordförråd används systematisk och explicit undervisning med det svenska teckenspråkets handalfabet.

För specialskolans elever med grav språkstörning är vägen till läskunnighet (avkodning och läsförståelse) en särskilt krävande process. Eftersom varje moment i exempelvis textbearbetning tar mycket tid möter elevgruppen inte lika stor mängd olika slags texter som elever inom grundskolan. Om övriga ämnen kommer att bli än mer "lästunga" än idag utifrån förstärkta skrivningar i kursplanen, behöver det finnas utrymme i undervisningsstrategierna för lärare inom specialskolan att anpassa utifrån elevgruppens behov och förutsättningar, exempelvis genom tillgång till olika slags hjälpmedel. Risken är annars stor att elever med språkstörning kommer lyckas i färre ämnen.

Matematik

SPSM saknar motsvarande fokus på undervisningsstrategier i matematik. Forskning visar att explicita instruktioner är en avgörande strategi för elever

¹⁷ Fälth, L. 2013. The use of interventions for promoting reading development among struggling readers. Linnéuniversitetet, Växjö.

¹⁸ Almgren Bäck, G., Lindeblad, E., Elmqvist, C., & Svensson, I. 2023. Dyslexic students' experiences in using assistive technology to support written language skills: a five-year follow-up. Linnéuniversitetet, Växjö.

i matematiksvårigheter.¹⁹ Detta bör framgå tydligt i arbetet med kursplanerna i matematik. Med koppling till de föreslagna kursplanerna, som betonar en tydlig progression, bör undervisningen i lågstadiet fokusera på att bygga en stark grund i aritmetik för att ge eleverna trygghet i att räkna och lösa problem.

7.5 Bedömningar om garantin för tidiga stödinsatser

SPSM delar utredningens bedömningar.

SPSM bör få möjlighet att medverka i att utveckla ett kompletterande material med fokus på tidig upptäckt av elever i risk för läs-, skriv- eller matematiksvårigheter. Materialet bör inte enbart utgå från kursplanens mål utan även möta elevens utvecklingsnivå, för att möjliggöra tidigare identifiering och träffsäkrare stödinsatser.

Kartläggningsmaterialen och bedömningsstöden i svenska och svenska som andraspråk behöver vara anpassade utifrån elever i specialskolan och de särskilt framtagna kursplanerna för elever som är döva eller som har hörselnedsättning. Exempel på undervisning ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, anpassat för tvåspråkig teckenspråkig undervisning.

Det är viktigt att de digitala bedömningsstöden är valida, reliabla och enkla att använda, i synnerhet om eleverna inte ges goda förutsättningar och träning att arbeta med digitala verktyg inom undervisningens ram. Låga resultat får inte bero på att elever hanterar det digitala bedömningsstödet på ett felaktigt sätt.

SPSM vill också lyfta behovet av kompetensutveckling för lärare, speciallärare och specialpedagoger i att utreda, åtgärda och följa upp läs- och skrivsvårigheter, samt i användningen av assisterande teknik exempelvis för elever med dyslexi.

¹⁹ Fuchs, L. S., Newman-Gonchar, R., Schumacher, R., Dougherty, B., Bucka, N., Karp, K. S., Woodward, J., Clarke, B., Jordan, N. C., Gersten, R., Jayanthi, M., Keating, B. & Morgan, S. (2021). Assisting students struggling with mathematics: Intervention in the elementary grades (WWC 2021006). National Center for Education Evaluation and Regional Assistance (NCEE), Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education.

8.2 Förslag om ändrade skrivningar om digitalisering i läroplanerna för de obligatoriska skolformerna

SPSM avstyrker förslaget.

Digital kompetens och digitala lärverktyg kan vara avgörande för att elever med funktionsnedsättningar ska få likvärdiga möjligheter att lära och vara delaktiga i skola och samhälle. ICILs (International Computer and Information Literacy Study) internationella och jämförande studie om digital kompetens visar att skolan inte lyckas i sitt kompensatoriska uppdrag att ge elever digital kompetens. Elever med god socioekonomisk bakgrund har hög eller mycket hög digital kompetens medan elever med sämre socioekonomisk bakgrund eller funktionsnedsättningar har låg eller mycket låg digital kompetens.²⁰ Skolan bör erbjuda systematiskt stöd i användningen av digitala verktyg, i undervisningen. Många elever med funktionsnedsättning lämnas ensamma med digital teknik och får inte tillräckligt stöd för att utveckla strategier.

Assisterande lärverktyg är ofta en förutsättning för delaktighet och lärande och är centrala för att tillgängliggöra undervisningen. De kan även göra det möjligt för elever med funktionsnedsättning att uppfatta, hantera innehåll och begripa innehållet på ett tydligt och tillgängligt sätt. Assisterande lärverktyg ska stödja, inte ersätta, den systematiska läs- och skrivträningen för elever med läs- och skrivsvårigheter.

SPSM vill betona vikten av att elever med funktionsnedsättning redan i lågstadiet får möjlighet att vid behov utveckla färdigheter i att använda assisterande lärverktyg. SPSM anser därför att formuleringar i förslaget om försiktighet med digitala verktyg i lågstadiet och innehålla undantag så att det inte får negativa konsekvenser för elever med funktionsnedsättning.

10.1 Ikraftträdande av nya läroplaner

SPSM är tveksam till förslaget.

Det är i och för sig positivt om de nya läroplanerna kan införas samtidigt som en 10-årig grundskola och ett nytt betygssystem, om regeringen väljer

²⁰ Skolverket ICILS 2023 En internationell studie om digital kompetens hos elever i årskurs 8,

att gå vidare med de förslagen. SPSM menar samtidigt att det kan vara en alltför snäv tidsplan. Skolor och skolhuvudmän behöver tillräcklig tid för implementering, kompetensutveckling och möjlighet att ta del av innehållet i de nya läroplanerna.

10.2 Implementering, uppföljning och utvärdering av nya läroplaner

SPSM delar bedömningen.

Uppföljning och utvärdering behöver omfatta att särskilt analysera effekterna av de nya läroplanerna på utbildningen för barn och elever med funktionsnedsättning. Implementeringen behöver också genomföras med hänsyn till olika skolformers förutsättningar, och riktade insatser behöver erbjudas lärare och skolledare i anpassad grundskola och specialskola.

SPSM vill betona vikten av att:

- det sker utprovningar och ges möjligheter till återkoppling från olika skolformer och elevgrupper, innan ikraftträdandet
- stödinsatser och vägledning utformas med särskilt fokus på elever med funktionsnedsättning eller i behov av särskilt stöd, för att säkerställa att förändringarna leder till ökad tillgänglighet och likvärdighet.
- att implementeringen sker i dialog med verksamheterna och att kompetensinsatser riktas mot alla skolformer.

10.4.1 Ett nytt samlat uppföljnings- och utvärderingssystem för skolväsendet bör utredas

SPSM delar bedömningen.

Det är angeläget att läroplansreformen och andra nya reformer inom skolväsendet följs upp och utvärderas både långsiktigt och systematiskt. SPSM vill i sammanhanget lyfta vikten av att förbättra kunskapen om villkoren för barn, elever och vuxenstuderande med funktionsnedsättning, då avsaknaden av statistik i dagsläget försvårar arbetet för skolor, huvudmän inom skolväsendet, myndigheter och beslutsfattare.²¹

²¹ SOU 2023:95. Uppföljning för utveckling- ett hållbart system för samlad kunskap om villkoren för barn och elever med funktionsnedsättning i förskola och skola

10.4.2 Ett förstärkt stöd för lärare om undervisning på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet bör utredas

SPSM delar bedömningen om att utreda hur ett förstärkt stöd för lärare om undervisning på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet kan tillgängliggöras. SPSM ser positivt på att både forskningssammanställningar och beprövad erfarenhet blir mer lättillgängliga och användbara i lärares praktik, och vill betona vikten av att dessa anpassas till olika elevgruppers behov.

Det råder brist på forskning inom specialpedagogiska områden. Därför behöver det finnas stöd för hur praktisk erfarenhet i undervisning av elever med funktionsnedsättning kan lyftas fram, systematiseras och värderas som en del av en beprövad erfarenhet. Det är också viktigt att följa och identifiera vilka faktorer som skapar goda förutsättningar för lärares professionsutveckling, inklusive tillgång till handledning, tid för kollegialt lärande och verksamhetsnära stöd.

SPSM delar inte bedömningen om att forskning som tagits fram utifrån andra perspektiv inte kan användas. Såsom resonemangen är formulerade i utredningen, lämnas ett visst spelrum för att några ”mindre” områden, exempelvis inom funktionshinderområdet, som inte går att belägga med evidens snarare behöver bygga på beprövad erfarenhet. SPSM menar i stället att den befintliga forskning som finns inom mindre områden är mycket viktig för barn och elever med funktionsnedsättning. Denna forskning bidrar med viktiga delar som tillsammans med den beprövade erfarenheten ger stöd för hur utbildning och undervisning kan utvecklas.

SPSM delar inte beskrivningen om att det är problematiskt med många olika aktörer inom forskningsspridning. SPSM menar att skolmyndigheterna har olika fokus och kompetens och att det finns en risk att vissa perspektiv försvagas, såsom exempelvis funktionshinderperspektivet, om lösningen blir att minska antalet aktörer. SPSM menar att en större utmaning är att lärare ofta saknar förutsättningar att hålla sig uppdaterade om forskning samt även förmåga och tid att värdera resultat av forskning.

Myndigheten vill lyfta avsaknaden av viktiga områden i bedömningen som bör beaktas i vidare utredning:

- Ta hänsyn till forskningens komplexitet och undvika snäva definitioner och strukturer som utesluter viktig forskning eller perspektiv som är svåra att mäta.
- Säkerställa en hållbar och långsiktig utveckling och förvaltning av arbetet, gärna med flera aktörer.
- Tydliggöra vilken definition av vetenskaplig grund som används, så att inte orimligt höga krav utestänger relevant forskning.
- Stödet till lärare behöver utformas så att forskningsresultat görs begripliga och användbara i praktiken.
- Beakta behovet av att stärka lärares förmåga att förstå och värdera forskning.
- Säkerställa att lärarutbildningarna har resurser och kapacitet att ge både teoretisk och praktisk kunskap, inklusive forskningslitteracitet.

Riksrevisionens granskning,²² som är klar hösten 2025, bör beaktas och kunna ge viktig information och vägledning om myndigheternas forskningsspridningsuppdrag.

I kapitel 3, 4 och 5 föreslår utredningen att det ska finnas övergripande riktlinjer för undervisningens genomförande i läroplanernas inledande delar och undervisningsstrategier för ämnet i kursplanerna. Riktlinjerna ska vila på vetenskaplig grund. SPSM vill framhålla att evidens alltid ska eftersträvas men att det inom specialpedagogisk forskning kring funktionsnedsättningsperspektivet inte alltid finns tillräckligt med forskning för att man ska kunna tala om evidens. Det är då av stor vikt att all relevant forskning ändå tas hänsyn till och kompletteras med beprövad erfarenhet.

11.4.3 Konsekvenser för elever med funktionsnedsättning

SPSM menar att det är svårt att överblicka vilka konsekvenser som förslagen, och även flera andra nyligen remitterade förslag sammantaget, kan få. Det finns dock, enligt SPSM, en risk för att förslagen kan innebära att rätten till en likvärdig och inkluderande utbildning för elever med funktionsnedsättning försvagas. Exempelvis så lyfter utredningen (s. 597) att det finns risker för barn och elever med funktionsnedsättning:

²² <https://www.riksrevisionen.se/granskningar/pagaende-granskningar/skolans-vetenskapliga-grund.html>

”[FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning] är bland annat oroad över att anslagen till skälig anpassning inom utbildning, exempelvis personlig assistans och stöd till elever med funktionsnedsättning, har minskat. Det finns en risk att flytten av de nämnda meningarna i skollagen sänder en signal, om än en oavsedd sådan, om att förutsättningarna för elever med funktionsnedsättning försämras. Vi vill poängtera att det inte är avsikten [...]

SPSM vill avsluta med att lyfta fram de risker som finns när det gäller vilka konsekvenserna kan bli, av de många och stora förändringar som föreslås i flera utredningar på skolområdet, och menar därför att det alltid skulle behövas göras gedigna och fördjupade prövningar av barnets bästa i dessa utredningar.

I detta ärende har Lena Hammar, utvecklingssamordnare, varit föredragande. I den slutliga handläggningen har även chefsjurist Ulrika Ehlin, enhetschef Nina Karnehed och sakkunnig Petter Ådahl deltagit

För Specialpedagogiska skolmyndigheten

Aurora Lindberg
Generaldirektör